

Тафсир илмининг келиб чиқиши ва ривожланиши

14:24 / 18.07.2025 1260

Тафсир илми келиб чиқиши ва ривожланиши жараёнида бир неча қисмларга бўлиниб кетган. Ушбу маълумотимизда сизга бу қисмлардан баъзиларини зикр қилиб ўтамыз:

Биринчи қисм - «Ат-тафсир бил-маъсур».

Бу қисмдаги тафсирда муфассир Қуръон оятларини ривоят қилинган саҳиҳ ҳадислар ва саҳобаларнинг қавллари билан тафсир қилади.

Мазкур услубда ёзилган тафсирларнинг энг машҳурларидан бири Имом Муҳаммад ибн Жарир Табарийнинг «Жамиъул-байан фи тафсирил-Қуръан» асаридир.

Табарий раҳматуллоҳи алайҳи ҳижрий 224 йилда туғилиб, 310 йилда вафот этган. Бу киши ўз асрининг энг кўзга кўринган алломаларидан саналган, барча илмларда пешқадам бўлган.

Иккинчи қисм - «Ат-Тафсир бир-раъй».

Бу қисмда муфассир ўз фикри ва ижтиҳоди ила тафсир қилади ва мазкур қисм иккига – жоиз ва жоиз эмасга бўлинади.

Жоиз бўлган раъй билан тафсир қилишда муфассир ишончли масдарларга суянган ҳолда жаҳолат ва залолатдан узоқ туриб, тафсир қилади.

Жоиз бўлмаган қисмда эса муфассир жаҳолат, бидъат ва залолат билан тафсир қилади, шунинг учун ҳам барча алломалар бу навдаги тафсирни ман қилганлар.

Жоиз бўлган раъй билан қилинган тафсирларнинг энг машҳурларидан бири Имом Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Умар ибн Хусайн Фахриддин Розийнинг «Мафатийҳул-ғойб» тафсиридир.

Учинчи қисм - «Тафсири ишорий».

Бу қисмда муфассир оятнинг зоҳирий маъносига қарамай, уни махфий ишоралари тақозоси билан тафсир қилади. Бу фақат сулук ва тасаввуф арбобларининг услубидир.

Бу қисмга доир тафсирларнинг машҳурларидан бири Имом Низомиддин Ҳасан ибн Муҳаммад Хусайн Хуросоний Найсобурийнинг «Ғароибул Қуръон ва рағоибул Фурқон» тафсиридир.

Бизнинг ватанимиз Мовароуннаҳрда ҳам кўплаб машҳур тафсирчилар етишиб чиқдилар. Уларнинг ичидан биз ўрганаётган давр, тафсир илмини ёзиш йўлга қўйилган даврда фаолият олиб борган зотлардан икки муфассир алоҳида зикр қилинадилар.

1. Имом Абу Мансур Муҳаммад ибн Муҳаммад ибн Маҳмуд Мотуридий. Самарқанд яқинидаги Мотурид қишлоғида таваллуд топган ва ҳижрий 333 йилда вафот этган. Имом Мотуридий ўзларининг машҳур китобларини «Таъвилоту аҳлис-сунна» деб номлаганлар.
2. Имом Абу Лайс Наср ибн Муҳаммад ибн Аҳмад ибн Иброҳим Самарқандий Ҳанафий. У зот «Имамул-ҳуда» – «Ҳидоят имоми» номи билан машҳур бўлган. Имом Абу Лайс Самарқандий ҳижрий 373 санада вафот этган.

Имом Абу Лайс Самарқандий ўзининг тафсирга оид китобини «Баҳрул-улум» деб номлаган ва бу тафсир «Ат-тафсир бил-маъсур» тоифасидандир.

«Ҳидоят имоми» китоби асосида тайёрланди.

Ўзбекистон Республикаси Дин ишлари бўйича қўмитасининг 2023 йил 11 декабрдаги 03-07/9264-рақамли хулосаси асосида тайёрланган.